Kinderombudsmannen: dienstverlening Nederlandse overheid nog onvoldoende kinderrechten-proof

In Nederland is het niet goed gesteld met de kennis over kinderrechten en de naleving daarvan. Wij, de kinderombudsmannen van grote steden, komen dagelijks situaties tegen waarin kinderrechten onder druk staan door structurele tekorten en bestuurlijke keuzes. Nederland zakt steeds verder weg op de internationale ranglijst van KidsRights.

Als kinderombudsmannen vinden we dit een zorgelijke ontwikkeling en waarschuwen we voor een glijdende schaal waarbij stapsgewijs inbreuk wordt gemaakt op fundamentele (kinder)rechten. We roepen de (decentrale) overheid op om bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van beleid dit structureel te toetsen aan kinderrechten. Daarvoor moeten gemeenten hun dienstverlening rond wonen, leren en jeugdgezondheid veranderen. Ze moeten meer gevoeligheid inbouwen voor kinderen en hun rechten. Het huidige systeem is onvoldoende 'kinderrechten-proof'.

Onlangs werd bekend dat Nederland dit jaar opnieuw is gezakt op de internationale ranglijst van de Kids Rights Index, de ranglijst die jaarlijks meet in welke mate landen zich houden aan de kinderrechten: van plek 4 in 2023, naar plek 19 in 2024 en dit jaar naar plek 21. Nederland daalt mede omdat het de basale kinderrechten niet op orde heeft en niet is voorbereid op een digitale toekomst waarin kinderen voldoende beschermd worden. Dat we steeds verder wegzakken verbaast ons niet; dagelijks komen wij situaties tegen waarbij de rechten van kinderen onvoldoende worden verwezenlijkt. Schaarste en bestuurlijke, vaak financieel ingegeven, keuzes liggen daaraan ten grondslag.

Kinderrechtenverdrag
Kinderrechten zijn vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) dat Nederland heeft ondertekend - net als bijna alle andere landen ter wereld. Hiermee is Nederland verplicht om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om de rechten van kinderen te waarborgen. Niet alleen de Rijksoverheid is verantwoordelijk, ook gemeenten zijn hierop aanspreekbaar.

Schaarste als excuus
Er is in Nederland een groot tekort aan huizen, docenten, zorgverleners en ruimte. Dit raakt iedereen, maar kinderen in het bijzonder. Op allerlei terreinen ervaren kinderen tekorten waardoor essentiële kinderrechten in de knel komen. Zoals op het gebied van huisvesting, jeugdhulp en onderwijs. In dit artikel gaan wij nader op deze drie punten in.

Gemeenten hebben een grote rol en verantwoordelijkheid in het verwezenlijken van deze kinderrechten. Desondanks richten zij steeds meer 'slagbomen' in om de toegang tot deze voorzieningen te beperken om schaarse goederen en diensten zo goed mogelijk over onze inwoners te verdelen. Hierdoor zien wij kinderen buiten de boot vallen omdat zij moeten concurreren met andere groepen die in moeilijke situaties zitten. Het is van essentieel belang dat gemeenten in de besluitvorming hierover – individuele besluiten, wet- en regelgeving en beleid – kinderen en hun belangen centraal zetten. Het gaat immers om de meest essentiële kinderrechten. Kinderen hebben recht op een veilige plek om te wonen, op jeugdhulp en op onderwijs. Schaarste mag nooit leiden tot achteruitgang van naleving van kinderrechten.

Huisvesting
Terwijl huisvesting een recht is en geen gunst, hebben lang niet alle kinderen in ons land stabiele huisvesting. En dit probleem wordt steeds groter. Onlangs werd bekend dat bijna een op de vijf daklozen jonger is dan 18 jaar. Jongeren waarbij de problemen zich snel opstapelen. Ook kloppen er regelmatig gezinnen bij ons aan die dakloos dreigen te worden. Hebben ze 'alleen maar' een huisvestingsprobleem, dan worden ze door gemeenten weggestuurd als ze vragen om opvang. Volgens gemeenten zijn zij 'zelfredzaam'. Alleen in Amsterdam worden 'zelfredzame' gezinnen opgevangen op voorwaarde dat het gezin wel al vier jaar in deze gemeente woonachtig is. Dat laatste vormt voor een deel van de gezinnen een struikelblok. Zij krijgen daarop het advies om onderdak te zoeken bij familie of vrienden. Maar ergens op een bank slapen is vaak geen veilige plek, iets wat het recht op huisvesting wel voorschrijft.

Het kabinet heeft in 2023 gezegd dat het onaanvaardbaar is dat kinderen door huisuitzettingen dakloos worden en dat gezinnen *altijd* hulp moeten krijgen om een permanente woonoplossing te vinden. Daarnaast heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens meermaals duidelijk gemaakt dat gemeenten kinderen niet van hun ouders mogen scheiden enkel vanwege financiële problemen of het ontbreken van passende huisvesting. Wij zien dat gemeenten bij huisvestingsproblematiek nu vaak nog onvoldoende gedegen en zorgvuldig onderzoek doen naar wat voor kinderen – en gezinnen - de beste oplossing is. Hierdoor belanden kinderen in onveilige situaties en raken zij uit beeld.

Voorts mist in onze ogen een landelijke, humane oplossing voor gezinnen die nergens binding hebben, zoals remigranten of gezinnen die vaak zijn verhuisd. Het mag niet zo zijn dat de opvang van deze groepen alleen op het bordje komt van de enkele gemeenten die wél een humaan beleid voeren en die weigeren kinderen op straat te laten slapen. Wij doen daarom nogmaals een dringend appel op het Rijk om voor deze gezinnen een humane oplossing te creëren op basis van solidariteit tussen gemeenten.

Jeugdhulp
In ons land krijgen lang niet alle kinderen (tijdig) de hulp die ze nodig hebben. Veel van de klachten die wij ontvangen gaan over de toegang tot jeugdhulp en het gebrek aan rechtsbescherming daarbij. Wat we in onze steden zien is dat de toegang steeds lastiger is, juist als het gaat om complexe casuïstiek. Wanneer een gemeente bepaalde jeugdhulp niet heeft ingekocht, wordt het ouders heel moeilijk gemaakt om zelf die jeugdhulp in te kopen via een Persoonsgebonden Budget (PGB). Bij die gemeenten is het ingekochte aanbod leidend en niet de behoefte van het kind. Voor ouders is het onduidelijk hoe zij een aanvraag voor jeugdhulp moeten doen, hoe het aanvraagproces verloopt, wat de wachttijden zijn en wat ze kunnen doen als ze het ergens niet mee eens zijn of onvrede ervaren. Ook is niet duidelijk wie hen daarbij kan helpen. De Jeugdombudsman van Den Haag heeft hier nader onderzoek naar gedaan en in mei 2025 het rapport *Help hoe kom ik aan jeugdhulp?* gepubliceerd.

Wij maken ons zorgen over aankomende veranderingen in de jeugdhulp. Gemeenten zijn op grond van de wet verplicht jeugdhulp te bieden aan kinderen en ouders die dit nodig hebben - de zogenaamde jeugdhulpplicht. Er liggen plannen om de wet aan te passen om de reikwijdte van de jeugdhulpplicht scherper af te bakenen. Deze aanscherping kan ertoe leiden dat de toegang tot bepaalde vormen van jeugdhulp beperkt wordt, iets wat negatieve impact kan hebben op kinderen en hun rechten. Dit is ongewenst. Hoewel we begrijpen dat het jeugdstelsel onder grote druk staat, moet het uitgangspunt altijd zijn dat alle kinderen recht hebben op en toegang tot passende, tijdige en kwalitatief goede zorg.

Onderwijs

Het aantal kinderen dat in ons land niet naar school gaat groeit nog steeds. De Landelijke Oudervereniging Balans heeft berekend dat er in het schooljaar 2022-2023 70.000 kinderen thuis zaten. Een deel van deze kinderen krijgt geen onderwijs. In het onderzoek *Thuiszitters, wie zit ermee?!* van de kinderombudsman Rotterdam-Rijnmond uit november 2024 geeft 90% van de kinderen aan niet of alleen soms onderwijs te krijgen. Eenzelfde percentage geeft aan niets meer van school te horen en niet betrokken te worden bij het zoeken naar een passende oplossing. Terwijl zij daar wel recht op hebben. De kinderen gaven allemaal aan, ongeacht de reden van schooluitval, dat passend onderwijs thuis zitten had kunnen voorkomen.

Scholen hebben de zorgplicht om thuiszitters onderwijs te geven en hen te betrekken bij het vinden van een oplossing. Een deel van de scholen komt deze zorgplicht niet na en de 'pakkans' op deze wetsovertreding is klein. De Inspectie van het Onderwijs komt maar eens in de paar jaar langs. Ook hier moeten gemeenten een rol spelen als hoeder van kinderrechten. Samen met scholen en samenwerkingsverbanden hebben zij de plicht om het recht op inclusief onderwijs te realiseren. Dit vraagt om het opheffen van schotten tussen onderwijs en jeugdhulp en 'samenaarschap': gedeeld publiek eigenaarschap. Naar onze mening helpt het dan niet dat het Rijk voornemens is 117 miljoen euro te korten op de onderwijskansenregeling waarbinnen juist bewezen programma's voor kwetsbare kinderen worden geschrapt. Wij ondersteunen dan ook de oproep van de VNG, G4, G40 en onderwijs- en kinderopvangorganisaties aan het demissionaire kabinet en de Tweede Kamer om deze bezuiniging terug te draaien.

Jeugdparticipatie
Naast bovenstaande knelpunten moeten we helaas vaststellen dat kinderen in ons land nog steeds (te) weinig invloed hebben op besluitvorming die hen aangaat. De meeste gemeenten vinden het belangrijk dat kinderen kunnen meedenken en meepraten, maar in de praktijk gebeurt dit nog weinig of onzorgvuldig. Het rapport *Buitenspel* van de Kinderombudsman Metropool Amsterdam uit januari 2025 gaat hier nader op in. Het onderzoek toont aan dat het nog niet altijd goed lukt om kinderen en jongeren écht een stem te geven. In gesprekken met kinderen keert telkens terug dat ze gebrek aan regie en inspraak ervaren. En als hen al om hun mening wordt gevraagd, hebben ze niet het gevoel dat die mening serieus wordt genomen.

Oorzaken die wij zien is dat jeugdparticipatie binnen gemeenten vaak versnipperd georganiseerd is. Ook is er niet altijd een duidelijke, integrale visie en aanpak. Gemeenten gebruiken te weinig tijd en geld om kinderen goed en duurzaam te ondersteunen en ambtenaren ervaren ongemak om met kinderen in gesprek te gaan. Behalve begrijpelijke informatie waarover hun mening wordt gevraagd, ontbreekt regelmatig een terugkoppeling van wat er met de inbreng van kinderen is gedaan. Met het risico dat kinderen afhaken om mee te willen te praten.

Gemeenten zijn verplicht om vóór 2027 een Participatieverordening op te stellen. Daar zien wij een kans om jeugdparticipatie goed te verankeren. We roepen gemeenten dan ook op om in deze verordening expliciet te maken dat deze eveneens van toepassing is op kinderen.

Kinderrechtentoets
Tot slot. In onze visie zijn gemeenten vooral druk met het beheersen van een stelsel en het verdelen van schaarste als het gaat om de rechten van kinderen. Terwijl het zou moeten gaan over wat kinderen nodig hebben om gezond en veilig op te groeien en dit te borgen. Als kinderombudsmannen zien we in ons werk telkens weer dat de kennis over kinderrechten bij ambtenaren onvoldoende is. In de praktijk spreekt de (decentrale) overheid te weinig de taal van de kinderrechten, waardoor deze niet altijd worden betrokken in afwegingen. Met als

gevolg dat het belang van het kind – een van de belangrijkste kinderrechten – vaak niet voorop staat en andere (financiële) belangen zwaarder wegen. Dé reden waardoor wij als Nederland wederom een aantal plaatsen gezakt zijn op de internationale kinderrechtenranglijst Kids Rights.

Wij roepen gemeenten op meer te doen om de kennis over kinderrechten bij inwoners én ambtenaren te vergroten. En om kinderrechten steevast mee te nemen in het opstellen, uitvoeren en evalueren van beleid. Of het nu gaat om huisvesting, jeugdhulp, speelplekken, omgevingsvisies, leerlingenvervoer, urgentieverklaringen, klimaat, verkeersveiligheid etc. Het doen van een kinderrechtentoets (zie: www.kinderrechtentoets.nl) kan gemeenten hierbij helpen. Waarborg dat kinderen óok kunnen meebeslissen over de wereld waarin zij opgroeien.

Annemarie Tuzgöl-Broekhoven
Kinderombudsman Metropool Amsterdam

Stans Goudsmit
Kinderombudsman Rotterdam-Rijnmond

Coby van der Kooi
Jeugdombudsman Den Haag en Leidschendam-Voorburg

Alma van Bommel
(Kinder)ombudsman Utrecht

Yvette Nass
(Kinder)ombudsman Nijmegen